

РЕЦЕНЗІЯ

**офіційного рецензента Ятищук Анастасії Анатоліївни,
кандидата психологічних наук, доцента кафедри
психології та соціальної роботи
Західноукраїнського національного університету
на дисертацію Суляви Олени Миколаївни
«Психомистецьке сценарування модульно-розвивальної
взаємодії вчителя та учнів початкової школи»,
поданої до захисту в разову спеціалізовано вчену раду ДФ 58.082.157
Західноукраїнського національного університету
на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія**

1. Актуальність теми дисертації

Рецензована дисертаційна робота Суляви Олени Миколаївни є своєчасною та концептуально значущою відповіддю на фундаментальні виклики сучасної психології освіти, пов'язані з пошуком психологічних засад організації такої взаємодії вчителя та учнів, яка забезпечує не тільки навчальний результат, а й особистісне становлення, розвиток рефлексивних процесів, внутрішньої мотивації та здатності дитини бути активним суб'єктом власного навчання. У цьому контексті дослідження О. М. Суляви привертає увагу насамперед прагненням концептуально осмислити явище психомистецьке сценарування, у якому поєднуються процеси смислотворення, міжособистісної взаємодії, творчого проєктування та особистісного розвитку учасників освітнього процесу. Авторка не ставить за мету переосмислення теоретико-методологічних положень модульно-розвивальної системи, сконструйованої її автором, проф. А.В. Фурманом. Натомість предметом її наукового пошуку стає той її сегмент, який безпосередньо пов'язаний із психологічною логікою перебігу взаємодії між учителем та учнями, її внутрішньою динамікою, смисловим наповненням і розвивальним потенціалом. Саме така постановка проблеми, на мою думку, визначає самостійність авторського дослідження.

Своєчасність роботи посилюється потребою психологічного переосмислення базових категорій освітнього процесу - «суб'єкт», «учинок», «взаємодія», «рефлексія», «смислотворення», «самотворення» - крізь призму сценарування модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів загальноосвітньої школи. Дисертантка не використовує їх як сукупність взаємопов'язаних дефініцій. Навпаки, кожна із зазначених категорій набуває функціонального значення лише

у взаємозв'язку з іншими, що дозволило розкрити психологічні механізми переходу від педагогічно організованої діяльності до особистісно значущої взаємодії, у якій змінюється і спосіб навчання, і характер внутрішньої активності її учасників.

Науковий інтерес викликає й обрана авторкою дослідницька позиція. У роботі психомистецьке сценарування розглядається не як завершений сценарний продукт і не як сукупність професійних дій учителя, а як надскладний процес, у якому психологічно поєднуються задум, смислова побудова взаємодії, емоційне проживання її етапів, рефлексивне осмислення досвіду та створення умов для суб'єктного розвитку молодших школярів. Саме завдяки такому підходу дослідження виходить за межі суто технологічного опису сценарної організації навчання та набуває власне психологічного змісту.

Окремо слід відзначити, що авторка послідовно утримує баланс між розвитком ідей наукової школи А.В. Фурмана та власним науковим пошуком. Це виявляється не у перегляді концептуальних положень модульно-розвивальної системи, а в їх поглибленні через дослідження психологічних закономірностей психомистецького сценарування. Така дослідницька стратегія свідчить про належну наукову культуру здобувачки, коректне розуміння меж авторського внеску та прагнення до продуктивного розвитку вже сформованої теоретичної традиції.

Отже, актуальність дисертаційної роботи визначається потребою поглиблення наукових уявлень про закономірності модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів початкової школи. Представлене дослідження є своєчасним, психологічно аргументованим і концептуально цілісним, що зумовлює його наукову значущість для подальшого розвитку ідей модульно-розвивальної системи як перспективи розвитку національної освіти і досягнення психологічної грамотності сучасного вчителя.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення дисертації характеризуються належним рівнем теоретичної виваженості, внутрішньої логічної послідовності та концептуальної узгодженості. Всі її складові, від постановки проблеми до формулювання висновків, підпорядковані єдиній дослідницькій логіці. Авторка не обмежується описом окремих психологічних аспектів психомистецького сценарування, а послідовно вибудовує цілісну концепцію його осмислення як феномену модульно-розвивальної взаємодії, спираючись на взаємодоповнюваність теоретичних і емпіричних результатів.

Теоретичне підґрунтя дисертації вирізняється достатньою методологічною зрілістю. Дослідження інтегрує положення психології особистості, психології

розвитку, психодидактики, психології творчості, психології взаємодії, психології вчинку, а також методологічні засади постнекласичної науки, коли пізнання феномену психомистецького сценарування здійснюється не з позиції стороннього спостерігача, а як суб'єкта його творення, осмислення й багаторічного практикування.

Позитивної оцінки заслуговує коректність теоретичної позиції здобувачки щодо використання концептуальних положень модульно-розвивальної системи А.В. Фурмана. У роботі чітко простежується розмежування між фундаментальними положеннями наукової школи, які становлять теоретичну основу дослідження, та авторськими результатами, що відображають подальше поглиблення психологічного аналізу психомистецького сценарування. Такий підхід свідчить про високий рівень академічної доброчесності, наукової коректності та методологічної культури здобувачки.

Ступінь обґрунтованості основних висновків забезпечується також продуманою організацією емпіричного дослідження. Отримані результати не існують відокремлено від теоретичних положень, а виконують функцію їх змістовної перевірки, уточнення та конкретизації. Саме тому висновки дисертації сприймаються як закономірний підсумок проведеного дослідження, а не як декларативне узагальнення отриманих даних.

Водночас окремі теоретичні узагальнення роботи мають достатньо високий рівень наукової абстракції, до прикладу, узагальнення про суб'єктність учня як творця світу власного Я, або про взаємовплив смислотворення і рефлексії, коли остання постає джерелом нового змісту, та ін. Така особливість є закономірною для досліджень, виконаних у руслі фундаментальної психології, водночас окреслює перспективу подальшої операціоналізації у прикладних психологічних пошукуваннях, зокрема тих, що стосуються психологічного супроводу професійної діяльності вчителя, підготовки майбутніх педагогів та психологічного аналізу модульно-розвивальної взаємодії в освітній практиці.

Загалом ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи є високим. Представлене дослідження демонструє методологічну цілісність, належний рівень наукової аргументації та переконливо засвідчує здатність авторки здійснювати самостійний психологічний аналіз складних феноменів, поєднуючи фундаментальне теоретичне осмислення з емпірично підтвердженими результатами.

3. Новизна дослідження та одержаних результатів

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає насамперед у здійсненні цілісної психологічної концептуалізації психомистецького сценарування як особливого феномену модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів початкової школи. Спираючись на теоретико-методологічні положення наукової

школи А.В. Фурмана, авторка поглиблює психологічне розуміння окремого сегмента цієї системи, й одночасно пропонує власне бачення його структурної організації, функціонального призначення та закономірностей реалізації у процесі взаємодії.

Суттєвим науковим результатом є розкриття психомистецького сценарування не лише як форми професійної миследіяльності педагога, а й як психологічного процесу, у якому поєднуються смислотворення, рефлексія, вчинкова активність, самотворення, емоційне переживання та суб'єктна взаємодія учасників освітнього процесу. Такий підхід дозволяє істотно розширити традиційні уявлення про сценарну організацію модульно-розвивальної взаємодії, зміщуючи акцент із технологічного опису на дослідження її психологічних закономірностей.

Наукову цінність становить також розроблений авторкою концептуально цілісний інструментарій психологічного аналізу психомистецького сценарування. Важливо, що запропоновані підходи не обмежуються теоретичним описом, а забезпечують можливість виявлення психологічних особливостей перебігу модульно-розвивальної взаємодії, її смислової наповненості, розвивального потенціалу та суб'єктного характеру. Саме така інтеграція концептуального й діагностичного рівнів дослідження відчутно посилює його наукову значущість.

Емпірична частина роботи також має інноваційний характер, оскільки авторка здійснює не тільки перевірку висунутих теоретичних положень, а й демонструє можливість їх застосування для психологічного аналізу реальної модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів початкової школи. Це різьоче підвищує доказовість отриманих результатів та засвідчує продуктивність запропонованого авторського підходу.

Отже, кваліфікаційна робота має виражену концептуальну новизну та демонструє методологічну продуктивність дослідження. Її наукова цінність визначається як поглибленням психологічного розуміння психомистецького сценарування у межах модульно-розвивальної системи, так і створенням нових можливостей для його теоретичного осмислення, емпіричного дослідження та практичного застосування у психології освіти.

4. Зміст дисертації та відповідність встановленим вимогам

Структура дисертації є логічно впорядкованою та відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць. Водночас позитивне враження справляє не лише її формальна побудова, а насамперед продумана внутрішня організація дослідження, у якій кожний розділ виконує самостійну наукову функцію і забезпечує послідовне розгортання авторської концепції.

Перший розділ присвячений теоретико-методологічному аналізу проблеми психомистецького сценарування модульно-розвивальної взаємодії вчителя та

учнів початкової школи. Його зміст не обмежується систематизацією наукових джерел. Авторка здійснює критичне осмислення основних психологічних підходів до дослідження взаємодії, розвитку суб'єктності, рефлексії, вчинку, смислотворення та психодидактики, що дозволяє аргументовано визначити місце власного дослідження у сучасному науковому дискурсі.

Другий розділ має концептуально-конструктивний характер. У ньому авторка послідовно розгортає власне бачення психологічної організації психомистецького сценарування, уточнює його структурні компоненти, обґрунтовує взаємозв'язки між ними та визначає методичні підходи до їх дослідження. Важливо, що теоретичні положення не існують ізольовано, а безпосередньо пов'язані із загальною логікою емпіричної перевірки, що свідчить про високий рівень концептуальної цілісності роботи.

Третій розділ присвячений емпіричному дослідженню та аналізу отриманих результатів. Представлений матеріал вказує на прагнення авторки підтвердити висунуті теоретичні положення, показати, як вони проявляються у реальній модульно-розвивальній взаємодії вчителя та учнів початкової школи. Послідовність аналізу емпіричних даних, їх інтерпретація та співвіднесення з теоретичними положеннями роботи забезпечують переконливість сформульованих висновків і свідчать про завершеність дослідницького задуму.

Примітно, що між окремими структурними частинами дисертації простежується чіткий логіко-змістовий зв'язок. Теоретичні положення закономірно переходять у концептуальну модель дослідження, остання визначає логіку емпіричного пошуку, а результати емпіричного етапу не лише підтверджують або уточнюють висунуті положення, а й стають підставою для формулювання обґрунтованих висновків. Така побудова забезпечує внутрішню завершеність роботи й свідчить про сформованість у здобувачки культури наукового дослідження.

Загалом зміст дисертації відповідає вимогам, що ставляться до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії. Робота характеризується цілісністю наукового задуму, послідовністю викладу матеріалу, належним рівнем психологічного аналізу та методологічною дисципліною, що дає підстави позитивно оцінити її змістове наповнення й логіку побудови.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення дисертаційної роботи визначається насамперед можливістю використання її результатів у психологічному забезпеченні професійної мислєдіяльності педагогів, у системі підготовки майбутніх учителів-психологів, післядипломної педагогічної освіти, а також у науково-методичному супроводі впровадження модульно-розвивальної системи. Запропоновані авторкою теоретичні положення та методичні напрацювання мають прикладну

цінність, оскільки спрямовані на поглиблення психологічного розуміння закономірностей психомистецького сценарування як важливого чинника розвитку модульно-розвивальної взаємодії.

Водночас результати дослідження орієнтовані як на вдосконалення професійних умінь учителя, так і на розвиток його психологічної готовності до проектування й реалізації взаємодії, у якій навчання стає простором смислотворення, рефлексії, співтворчості, самотворення та суб'єктного становлення учнів. У цьому контексті дисертація виходить за межі традиційного методичного забезпечення професійної діяльності педагога, пропонуючи психологічні орієнтири для осмислення власної практики та її подальшого розвитку.

Вагомим практичним здобутком роботи є створення авторського інструментарію, який дає змогу здійснювати психологічний аналіз психомистецького сценарування модульно-розвивальної взаємодії. Його використання уможливорює конструктивну професійну рефлексію педагогів, експертний аналіз наявної освітньої практики, психологічне консультування та супровід процесів його фахового самовдосконалення.

Окремо відзначимо потенціал використання результатів дисертації у діяльності практичних психологів закладів освіти. Представлені авторкою підходи можуть бути продуктивними під час психологічного супроводу педагогічних колективів, аналізу особливостей взаємодії вчителя з учнями, розроблення програм професійного розвитку педагогів, а також під час формування рефлексивної культури освітян. Саме ця обставина, на мою думку, істотно розширює сферу практичного застосування отриманих результатів.

Практична цінність роботи полягає також у тому, що вона сприяє переорієнтації професійного погляду на психомистецьке сценарування. Здобувачка переконливо демонструє, що його доцільно розглядати не тільки як інструмент організації модульно-розвивальної взаємодії, а й як психологічний ресурс розвитку особистості учня та професійного саморозвитку вчителя. Такий підхід створює нові можливості для інтеграції психологічного знання у практику сучасної національної освіти.

6. Повнота викладення результатів у наукових публікаціях

Основні результати дисертаційної роботи достатньою мірою відображені у наукових публікаціях авторки та пройшли належну апробацію в науковій спільноті. Представлені публікації охоплюють ключові теоретичні, методологічні та прикладні аспекти виконаного дослідження, що дає змогу простежити послідовність формування авторської наукової позиції та логіку її розвитку.

Аналіз опублікованих праць свідчить, що дисертантка системно вводила до наукового обігу результати власного дослідження, не обмежуючись висвітленням

окремих його фрагментів. У публікаціях знайшли відображення концептуальні засади психологічного осмислення психомистецького сценарування, результати теоретичного аналізу, авторські наукові узагальнення, а також основні положення емпіричного етапу дослідження. Це забезпечує належний рівень відкритості наукового пошуку та дає змогу науковій спільноті оцінити обґрунтованість пропонованих авторкою підходів.

Окрім того, результати дослідження апробовано під час участі авторки у науково-практичних конференціях, семінарах та інших формах фахового наукового спілкування. Така апробація є важливою складовою будь-якого дисертаційного пошуку, оскільки сприяє професійній дискусії, уточненню окремих положень та перевірці їх наукової переконливості. Водночас зміст наукових публікацій узгоджується зі структурою дисертації та відображає її основні результати без концептуальних розбіжностей. Це вказує на цілісність авторського наукового задуму, наступність його реалізації та належний рівень академічної культури здобувачки.

Отже, наукові положення, висновки та рекомендації кваліфікаційної роботи отримали достатнє висвітлення у фахових наукових публікаціях авторки й пройшли належну апробацію. Це дає підстави стверджувати, що результати дослідження є доступними для наукової спільноти, відповідають принципам академічної доброчесності та можуть бути предметом подальшого наукового розвитку й професійної дискусії.

7. Зауваження та дискусійні питання

Загальні позитивні оцінки кваліфікаційної роботи та окремі її положення спонукають до подальшої наукової дискусії та відкривають перспективи для розвитку окресленої проблематики.

По-перше, заслуговує на подальше осмислення питання психологічної динаміки психомистецького сценарування. У дисертації достатньо розкрито його структурно-функціональні характеристики. Проте перспективним видається дослідження потенціалу психомистецького сценарування як психологічного підґрунтя сучасних освітніх трансформацій, зокрема в контексті переходу від нормативно-репродуктивної моделі навчання до людиноцентричної, діалогічної та творчо зорієнтованої освітньої взаємодії.

По-друге, науковий інтерес викликає запропонований авторкою універсальний інструментарій психодидактичної експертизи освітньої взаємодії. І все ж, на наш погляд, потребують розроблення диференційовані моделі психодидактичної експертизи, зорієнтовані на оцінювання відповідності психомистецького сценарування функціональному призначенню кожного етапу модульно-розвивального циклу.

По-третє, окремої уваги заслуговує проблема взаємозв'язку психомистецького сценарування із сучасними цифровими формами освітньої взаємодії. Передовсім виникає запитання: яким чином психологічні закономірності сценарування змінюються в умовах використання цифрових технологій та систем штучного інтелекту, що дедалі активніше входять у професійну діяльність сучасного педагога?

По-четверте, виконане дослідження переконливо демонструє значний потенціал психомистецького сценарування як чинника розвитку модульно-розвивальної взаємодії. Також видається за доцільне подальше вивчення його можливостей у системі професійної підготовки майбутніх учителів як психологів, щонайперше у рамках рефлексивної компетентності, психологічної грамотності у проєктуванні взаємодії на різних етапах навчання та розвитку авторського професійного стилю.

Однак висловлені міркування не стосуються принципових положень дисертаційної роботи, її методологічної цілісності чи достовірності отриманих результатів. Вони радше відображають той науковий потенціал, який містить проведене дослідження, і засвідчують перспективність його подальшого розвитку. Саме тому наведені зауваження мають характер наукової дискусії та жодним чином не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи.

8. Висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН

Кваліфікаційна робота Олени Миколаївни Суляви на тему «Психомистецьке сценарування модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів початкової школи» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, що характеризується концептуальною цілісністю, методологічною виваженістю, внутрішньою логікою побудови та належним рівнем теоретико-емпіричного обґрунтування отриманих результатів.

У дисертації аргументовано важливе наукове завдання психології освіти та освітології, пов'язане з поглибленням психологічного розуміння психомистецького сценарування як феномену модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів. Спираючись на теоретико-методологічні засади наукової школи А.В. Фурмана, авторка здійснила самостійне дослідження одного з її найскладніших сегментів, запропонувавши власне психологічне осмислення закономірностей психомистецького сценарування, розробивши концептуальні підходи до його аналізу та обґрунтувавши можливості їх практичного застосування.

Наукова цінність роботи визначається не лише поглибленням теоретичних уявлень про психологічні механізми освітньо-мистецького сценарування, а й розробленням авторського інструментарію психодидактичної експертизи навчальної взаємодії, який відкриває нові можливості для психологічного аналізу,

професійної рефлексії педагогів та наукового дослідження сценарної організації освітнього процесу.

Дисертація вирізняється високим рівнем академічної культури, коректністю використання наукових джерел, належним ступенем обґрунтованості наукових положень і висновків, а також органічним поєднанням фундаментального теоретичного аналізу з результатами емпіричного дослідження. Представлені в роботі положення є достатньо аргументованими, достовірними та мають вагомe значення як для подальшого розвитку психологічної науки, так і для вдосконалення практики психологічного супроводу професійної діяльності педагога.

За актуальністю обраної теми, ступенем наукової новизни, рівнем теоретичної та практичної значущості, змістом, обґрунтованістю висновків, повнотою апробації результатів дослідження та відповідністю принципам академічної доброчесності дисертаційна робота Олени Миколаївни Суляви «Психомистецьке сценарування модульно-розвивальної взаємодії вчителя та учнів початкової школи» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341, 19.05.2023 р. №502 та 03.05.2024 р. № 507), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Західноукраїнського національного
університету

Анастасія Ятищук

